

क्रमेणैषांप्रश्नानामुत्तरमाह अक्षरमित्यादिभिस्त्रिभिः तत्र किं तद्ब्रह्मेत्यस्योत्तरमक्षरं परमं ब्रह्मेति यत्परमं अक्षरं तद्ब्रह्मेति योजना अक्षरशब्दस्य वर्णेषु रूढत्वात् ओमित्येतदक्षरमित्यादिश्रुतौ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्मेति स्मृतौ च दर्शनेनात्रापि प्रणवस्याक्षरशब्देन ग्रहणे प्रसक्ते परममिति विशेषणं प्रणवस्य परब्रह्मत्वासंभवात् अतश्च एतद्वैतदक्षरं गार्गि ब्राह्मणा अभिवदंत्यस्थूलमनण्वहस्वमदीर्घमिति श्रुतिप्रसिद्धमखंडैकरसंवस्तु अक्षरशब्दितं तद्ब्रह्मेति प्रांचः यद्वा अक्षरशब्देन जीवः कूटस्थोक्षर उच्यते उत्तमः पुरुषस्त्वन्य इति गीता सुक्षरं प्रधानममृताक्षरं हरः क्षरात्माना वीशते देव एक इति श्रुतौ च कूटस्थपदेनामृतपदेन च विशेषितस्याक्षरपदस्य जीववाचित्वदर्शनात् अमृतोक्षरमित्यपेक्षिते उवाभावश्छांदसः तथा चाक्षरं जीवाख्यं परमं ब्रह्म परममिति विशेषणेन सोपाधिकस्य पूर्वाध्यायोक्तस्य व्यावृत्तिः न हि जीवस्य सोपाधिकस्य ब्रह्मभावः संभवति व्यावर्त्तको पाधौ मायादर्पणे जायतितयोरभेदायोगात् किं तद्ब्रह्मेति प्रश्ने परममिति विशेषणाभावे पिते ब्रह्मतद्विदुः कृत्स्नमिति प्रश्नोत्थापके सूत्रे परमत्ववाचिना कृत्स्नपदेन ब्रह्मणो विशेषितत्वादुत्तरेपि ब्रह्मण एव परममिति विशेष

श्रीभगवानुवाच अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावो ध्यात्ममुच्यते ॥ भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ अधिभूतं क्षरोभावः पुरुषश्चाधिदैवतं ॥ अधियज्ञो ह मेवात्र देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥

णं युज्यत एव प्रश्ने पितच्छब्देन कृत्स्नत्वस्यैव ग्रहात् ततश्च किं तत्कृत्स्नं ब्रह्मेति प्रश्ने यदक्षरं जीवाख्यं तदेव अपेतोपाधिसंबंधं सत्कृत्स्नं ब्रह्मेति तत्त्वमसीति महावाक्यार्थः प्रतीचो ब्रह्मभावः प्रतिपादितो भवतीति तद्व्यं तथा स्वोऽनागतुकोभावः स्वरूपं स्वभावः शुद्धस्त्वपदार्थः सो ध्यात्ममुच्यते भाष्येतु तस्यैव परस्य ब्रह्मणः प्रतिदेहं प्रत्यगात्मभावः स्वोभावः स्वभावो ध्यात्ममुच्यते अध्यात्मशब्देनाभिधीयत इति विसर्गो देवतोद्देशेन द्रव्यत्यागात्मको यागः सकर्मसंज्ञितः तमेव विशिनष्टि भूतेति भूतानां भावः सात्विकादिः स्वभावः उद्भवश्च तयोः करणात् भूतभावोद्भवकरः तथा हि बुद्धिः कर्मानुसारिणी तिकर्मानुसारित्वं भावस्य स्मर्यते तथा उद्भवोपिकर्म त एव स्मर्यते अग्नौ प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते आदित्या जायते दृष्टिर्दृष्टेरन्ततः प्रजा इति ॥ ३ ॥ क्षरोभावो जनिमद्वस्तुकर्मफलभूतं तत्साधनभूतं च तदधिभूतमित्युच्यते अधिदैवतं पुरुषः सर्वासु पूर्णवसतीति सर्वकरणानुग्राहकः सकलदेवतात्मा हिरण्यगर्भः अधियज्ञो यज्ञाभिमानो विष्णुरंतर्यामी सो ह मेव देहस्मि अत्रास्मिन् देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥